

**РОДСТВО НА ПРЕДСТАВИТЕ ЗА САКРАЛНИТЕ ПЕРСОНАЖИ
ЕНИХАН И ГЕРГЕ (по материали от българомохамеданските села в областта
Горен Рупчос, Средните Родопи)
Елисавета Балабанова
Семинар по практическа етнология и фолклористика
„Проф. д-р Иван Шишманов”**

Целта на работата е да изясни причините за родството на представите за сакралните персонажи Енихан и Герге. Материалът се позовава на записи, направени в периода 1991-1995 г. и е продължение на предишна наша разработка¹, която разглежда модела за сакралните владетели на света. Предложеният модел, по подобие строежа на атома, се състои от сакрален център (ядро) и ментални сфери (електронни слоеве), разположени концентрично. Основен принцип за изграждане е степента на разчлененост на представите – най-слаба в центъра и нарастваща към периферията. Сакралният център (първо ментално измерение²) е Бог. Тук неразчленеността е най-силна. Поради високата абстрактност на представата тя е неясна и се свързва с различни имена – Господ, Аллах, Азраил. Останалите персонажи се разполагат в ментални сфери около този център. Образите на тези от тях, които са най-близо до него – във второто ментално измерение (Азраил, Мохамед и Иисус Христос) са също в голяма степен неразчленени и се преливат един в друг. Към периферията конкретизацията на образите се засилва и в третата ментална сфера е пълна. Тук се разполагат сакралните персонажи Енихан и Герге. Именно тази пълна самостоятелност на образите, вероятно резултат от локализма (героите са продукт на местен култ), е основното, което сродява двете представи. Важно е да се подчертае, че и двата персонажа са свързани с историята на областта Горен Рупчос.

Друг фактор за разчленеността на образите е наличието на култови топоси в Горен Рупчос, свързани с почитането на Енихан и Герге. Това са „гробовете” на героите. Според фолклорните записи от областта, Енихан и Герге са двама братя (или трима, като третият е безименен), които хвъркнали (с крила, с балони) в различни посоки. Там, където паднал всеки от тях, има гроб³.

„Гробовете” на Енихан и Герге отвеждат към персонализацията на сакралните герои (срв. и определенията, които им се дават: „Аллахови хора”, „ного прави хора”, „чувък е умрял там”). Представата за героите като хора говори за конкретизацията на двата образа. Енихан и Герге не се възприемат като абстрактни сакрални сили, подобно на персонажите от другите ментални измерения – Господ, Аллах, Азраил, дори Иисус Христос и Мохамед. Най-ясно тази „конкретна сакралност” личи в легендите, разказващи за Енихан и Герге поотделно. В тези текстове не се наблюдава никакво смесване на двата персонажа – записите за местността „Енихан тепе” винаги посочват като герой на разказа Енихан, а тези за местността „Герге” – винаги Герге. За сравнение, ще посочим, че образите на сакралните персонажи от другите ментални сфери често се преливат и заменят един с друг. В споменатите легенди е налице още един факт, който е доказателство за обособеността на двете представи – локализирането на действията на героите, съответно, на „Енихан тепе” и около с. Дряново. Подобно нещо не се наблюдава в записите за Господ, Азраил, Мохамед и Иисус Христос (за тях обикновено се казва, че са „ходили по земята”, без да се уточняват конкретни топоси).

В заключение може да се обобщи, че родството на представите за Енихан и Герге е резултат от пълната обособеност на двата образа. Най-вероятна причина за нея е локализмът на представите, изразен във: 1. Вероятната връзка на персонажите с местната история; 2. Наличието на култови места (гробове) за почитане на Енихан и

Герге, а от там и тяхната персонализация; 3. Локализирането на действията на двамата герои.

БЕЛЕЖКИ

1. Балабанова, Е. Моделът за сакралните владетели на света – център и периферия. Доклад, изнесен на XV четения на младите етнологии, антропологии и фолклористи „Културните йерархии”. Пловдив, 16-17 май 1997 г.

2. За термина „ментално измерение” вж. **Малчев, Р.** Особенности на фолклорния модел за сакралните владетели на света според представите на българите мохамедани от областта Горен Рупчос в Средните Родопи (първо ментално измерение). В: сб. Фолклорни модели на света. Тезиси. III Северозападни четения на Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл”. Враца, 25-26 ноември 1995 г. Съст. Росен Р. Малчев и Константин Рангочев. С., 1996, 11-12; **Малчев, Р.** Старозаветни и новозаветни мотиви във фолклорната проза на българите мохамедани от Средните Родопи (Част I, Фолклорни представи за сакралните владетели на света в Горен Рупчос. Теоретична постановка на въпроса). В: сб. Библия. Фолклор. Литература. В. Търново, 1996, 57-60.

3. Архив на Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл”. Село Лъкавица. Разказала Сабирината Таирева Сабилова-Мехметова, р. 1913 г. в с. Лъкавица, обр. II отд., земеделие. Зап. М. Филева на 17.07.1995 г. в с. Лъкавица, общ. Лъки; Село Дряново. Дафина (Тарфина) Шабан Чукалова, р. 1917 г. в с. Дряново, без обр., земеделие. Зап. Св. Гагарова на 5.07.1991 г. в с. Дряново, общ. Лъки; Село Дряново. Разказала Недялка Банева Балабанова, р. 1950 г. в с. Дряново, обр. 8 кл., чистачка, земеделие. Зап. Св. Гагарова, К. Рангочев и Р. Малчев на 5.07.1991 г. в с. Дряново, общ. Лъки; Село Джурково. Разказал Сали Таиров Салибашов р. 1905 г. в мах. Надежда на с. Джурково, без обр. Зап. К. Рангочев и Р. Малчев на 9.07.1992 г. в мах. Надежда на с. Джурково, общ. Лъки.